

Fridrih Niče
**Dionisovi
ditirambi**

Preveo

JOVICA AČIN

BUK&FAL

Uvodni zapis

Nićeovi *Ditirambi* su nešto više od njegove vesele nauke. *Ditirambi* su opojna nauka, nauka opijenosti koja je poprimila ritmičan i zagonetan oblik pesništva kao najkreativnije snage jezika. S tom naukom započinje Nićeova dalekosežna filozofija i s njom završava. Iz nje izvire i u nju uvire.

Ova zbirka je najmanje čitana, shvatana i komentarisana od svih Nićevih knjiga. Zašto? Zato što intelektualci, koji se pozivaju na um, nisu u stanju da razumeju ono što jedan veliki mislilac peva. I zato su *Dionisovi ditirambi* najviše nervirali maloumne i kratkovidne filozofe, pa se nijedan od njih nije lako upuštao u njihovo tumačenje. Užasavali su se mitskih, tragičkih i muzičkih elemenata u tim pesmama.

Još od svog najranijeg doba Niće je pisao pesme i nije prestajao da ih piše do svog kraja i strmoglavog pada u ludilo. Ta poetska vena je uočljiva u svim njegovim spisima, u samom njegovom stilu. Sigurno je zato da u ovim himničnim pesmama možemo otkriti, mada su prilično lavirintske, mnoge od Nićevih ideja čiji ekvivalent srećemo u njegovoj prozi.

Mada su ovi ditirambi po tonu tragički, poput grčkih tragedija, oni ipak sadrže seme smeha i vedrog zanosu. Postoji izvestan prasak smeha u njihovoj osnovi. Kad strast koja Ničea nosi u ovim pesmama dotakne ironiju i pređe granice sarkazma, istog trena ona se obrće i podsmehuje samoj sebi. Tad je pisac najbliže svojoj istini i njegova lirika postaje vrhunac njegove filozofski snažne i kritičke misli. Smeh o kojem govorim, jeste smeh samog Ničeovog svekolikog i neuporedivog dela.

Nema svako Arijadnine male uši. Samo to dionisko uho, malo, ali sveobuhvatno, može da čuje onu muziku smeha, muziku koju je Niče načuo, kojom nam se smeje nedokučiva istina sveta.

J. A.

Putnik i njegova senka*

Jedna knjiga

*Ni nazad? Ni da se napred kroči?
Ni divokoza ovuda ne može proći?*

*Tako čekam i čvrsto se držim tu
Onoga što oku i ruci je na hvatu!*

*Pet stopa jedva tla, osvit,
a poda mnom – svet, čovek i smrt!*

* Iako je ova pesma zapravo rimovani aforizam, preuzet iz istoimene aforističke zbirke, koju je Niče pridodao svojoj knjizi *Ljudsko, suviše ljudsko*, stavljam je ovde, na početku *Dionisovih ditiramba*, jer je po mnogo čemu zaratustrovska i u spoju je s nekoliko važnih mesta u sledećim ditirambima. Putnik, sa svojom senkom, jeste sam Niče. A *knjiga* je njegov položaj na uskoj litici. (Prev.)

JEDINO LUDA! JEDINO PESNIK!

Iz bistrog zraka
kada utešna rosa
na zemlju pada,
nevidljivo i nečujno
– laku obuću jer nosi
ta rosa tešiteljka poput blagih uteha –
sećaš li se onda, sećaš, plamno srce,
kako si negda žedno bilo
nebesnih suza i rosnihi kapi,
kako si žeđalo, umorno i sprženo,
dok su po žutim stazama travnim
opaki zraci sunca u sutonu
vitlali oko tebe kroz crno drveće,
jarki zraci, zaslepljujući, zlokobni.

– Ti, zar ti da si ženik istine? – rugali su se.
Ne! Ti si samo pesnik,
zverka, lukava, grabljiva, pritvorna,

osuđena da vara,
da vara učeno i hotimice,
pohlepna plena,
maskirana različno,
u sebe samu,
maskirana u sopstveni plen.
Zar to da je – ženik istine?...
Luda jedino! Pesnik!
Samo šareno blebetalo,
pod maskama lude, o svemu i svačemu,
lepršajući po varljivim spojevima reči,
po varkama nalik dugama
između lažnih nebesa,
šunjajući se i švrljajući naokolo –
jedino luda, eto! Pesnik jedino!

I to da je – ženik istine?...

Ne miran, ukočen, gladak, hladan,
u kip pretvoren,
u sveti stub,
ne smešten pred hramove,
vratar nekog boga:
ne, nego dušmanin takvim kipovima vrline,
bliži divljini, zavičaju, a ne hramovima,
pun mačje obesti
kroz svaki prozor iskaćući
hop! u svakakvi udes;
svaku prašumu nanjušivši

da bi u prašumama
među šarolikim zverima grabljivim
ti, poput greha zdrav, lep i šaren vitlao,
sladostrasnih usana,
opijen ruganjem, paklom, krvožedno,
loveći plen, krišom, trčao obmanjujući...
Ili orlu sličan koji dugo,
dugo nepomično u bezdane gleda,
u svoje bezdane...
– Oh, kako se on sunovraćuje tu,
naniže, sve dublje,
u sve dublje dubine obrušava! –
I zatim se,
naglo,
okomito strmoglavi,
strelovito sjuri među jagnjad,
svirepo ih željan,
sav obuzet glađu
i mahnit za dušama jagnječim,
srdit i jarostan prema svemu
što izgleda samo dobrostivo,
poput ovce, kudravo,
blesasto, snishodljivo od jagnječeg mleka...

Eto takve su,
orlovske, panterske,
pesnikove čežnje, takve su
tvoje čežnje ispod hiljadu maski,
ti, ludo! Pesniče!...

Ti koji si čoveka gledao
kao Boga i kao jagnje –
rastrgnuti Boga u čoveku,
kao i ovcu u čoveku
i smejati se rastržući –

to je, to je tvoja blaženost,
blaženost orla i pantera,
blaženost pesnika i lude!...
U bistrom zraku
kada se srp mesečev
zelen među purpurnom rumeni
i zavidan već prikrada –
i, dušmanin danu,
svakim svojim korakom potajno
kosi vreže ruža,
sve dok ne padnu natrag,
blede, u senu noći:
tako padoh i ja sam negda,
iz ludila moga za istinom,
iz bezumnih mojih čežnji za velikim danom,
umoran od dana, bolan od svetla,
– padoh dole, u suton, u senku,
istinom Jednom
spaljen i žedan nje
– sećaš li se još, sećaš, plamno srce,
kako si nekada žedno bilo? –

*Baš ja izgnan da budem
od svake istine!
Luda sam i ništa drugo!
Pesnik jedino!*

Niče je smatrajući sebe Dionisom, i pod imenom tog boga, napisao svoje *Ditirambe* s jeseni 1888. godine. Kad je krajem te godine zapao u ludilo, 1. januara 1889. godine, u Torinu, napisao je za njih posvetu Katulu Mendesu, francuskom pesniku i romanopiscu, zagovorniku parnasizma, književnog stila u Francuskoj koji okončava romantizam i najavljuje simbolizam. Mendes je bio i autor libreta za operetu *Izolina* Andrea Mesažera, koja je prvi put bila izvedena u Parizu upravo u vreme nastajanja Ničeovih *Ditiramba*. Otuda Niče ovako zapisuje:

*Pošto bih da ljudima učinim bezgraničnu uslugu,
dajem im svoje ditirambe:
stavljam ih u ruke pesnika Izoline, prvom i najvećem
živom satiru danas,
i ne samo danas.*

U pogledu ditirampske muzike, vredi spomenuti da je Andre Kazanova tekst Ničeovih ditiramba uključio, 1964, u svoju *Treću simfoniju*. Wolfgang Rim je komponovao operu *Dionis* (premijera krajem jula 2010. godine u Salcburgu) čiji libreto je sastavljen od Ničeovih ditiramba.

Pošto je napisao posvetu Katulu Mendesu, Niče je, obuzet svojim neuporedivim ludilom, poslao prepis ditiramba Umberto I, kralju Italije, uz poruku:

Mom voljenom sinu Umbertu: neka moj mir bude s tobom. U utorak dolazim u Rim i hoću da te vidim pored njegove svetosti pape.

Niče je ovo pismo potpisao kao *Raspeti*. Dakle, kao Hristos. Video je vezu između Dionisa i Isusa raspetoga.

Zanimljivo je da je, sudeći prema raspoloživim fotografijama, Umberto bio gotovo u potpunosti nalik Ničeju iz mlađih dana. Otuda su ljudi koji bi na torinskim ulicama sretali Ničea, često pomišljali da su sreli svog kralja, pa su mu se klanjali. A taj kralj će godinu i po dana posle Ničeove poruke biti ubijen. U to vreme ni Niče se više nije najbolje osećao.

Pre svega, o tri čitaocu manje poznatim rečima:

Ditiramb (*dithurambos*) jeste ekstatična himna pevana u slavu Dionisa, starogrčkog boga vina, plodnosti i pijanstva. Uz ditirambe se plesalo. Platon u *Državi* kaže da su ditirambi najbolji primer pesništva u kojem je pesnik jedino govorno lice. Niče to, međutim, očigledno osporava, barem u *Arijadninoj tužbalici*, koja je polifona i dijaloška. S obzirom na značenje ditiramba, koji je i Dionisov epitet, naslov Ničeove zbirke mogao bi nekom da zazvuči tautološki. Ali, to je samo prividno, jer je očigledno Dionis onaj koji ovde govori slaveći sebe. A u tom Dionisu se skriva Niče, otvarajući nove filozofske perspektive.

Selah se pojavljuje u starozavetnim *Psalmima*, sedamdeset i jedan put, a značenje te reči nije poznato: mogla bi da znači upozorenje na sledeće stihove, zatim izvesno muzičko obeležje namenjeno liturgiji (psalmi su pevani uz pratnju muzičkih instrumenata), ili čak uputstvo u čitanju teksta, nešto kao „zastanite i oslušnite“.

Nimrod je aramejsko i hebrejsko ime izvesne biblijske figure za koju se kaže da je kralj Asirije i, važnije za Ničov kontekst, „moćan *lovac* pred Gospodom“.

Tekst prevoda sam želeo da učinim što jednostavnijim i neposrednijim, kakav je i u izvorniku, ostajući pri tome veran mitu o „tačnosti“.

Ničeov *ekspresionistički* pesnički govor isključuje „romantična milozvučja“. To nije „pevljiv“, nego je jezik „grča“, gde se grcanje meša sa smehom. Ritam tog pesničkog jezika zapravo je dioniski.

SADRŽAJ

<i>Uvodni zapis (J. A.)</i>	7
<i>Putnik i njegova senka</i>	9
<i>Jedino luda! Jedino pesnik!</i>	11
<i>Među kćerima pustinje</i>	16
<i>Poslednja volja</i>	27
<i>Usred grabljivica</i>	29
<i>Svetionik</i>	34
<i>Sunce zalazi</i>	36
<i>Arijadnina tužbalica</i>	39
<i>Slava i večnost</i>	44
<i>O siromaštvu najbogatijeg</i>	51
<i>Hronologija i kompozicija Dionisovih ditiramba</i>	57
<i>Posveta</i>	65
<i>Napomena prevodioca</i>	71